

SIMOR ANDRÁS

A költő és a bankkisasszonyok

TÁRCÁK

BUDAPEST

Z-füzetek\37

**A sorozatot szerkeszti
SIMOR ANDRÁS**

**Fedélterv és tipográfia
JORDÁN GUSZTÁV**

© Simor András

Letölthető:

Nagyapák üzenete

Szombat van, fél kilenc. Nehezen tápáskodik a család, ilyenkor alusszuk ki az elmúlt hetet. Nyolcéves fiam kel elsőnek, ő hív a konyhába: „apa, apa!”

Kibotorkálok. „Segíts már, itt ügyetlenkedem ezzel a tejjel.” Megpróbálta kinyitni a tartós tejet, fél sikerrel. Megrendülök az „ügyetlenkedem” szótól. Apám szava volt ez, „itt ügyetlenkedem ezzel a kávéval” – mondta halála előtt, szenzomotoros afáziában szenvedve, amikor megpróbált kávéét főzni.

De nemcsak ő üzen.

Apósomnak húszéves korában göndör szőke haja volt. Én már kopaszon ismertem meg, még fényképen se láttam hajjal. „Rám szólt a főhadnagy, maga miért bodorítja a haját, ilyet ebben a században nem tűrünk. Nem akarta elhinni, hogy nem bodorítom, hogy születésemtől fogva ilyen.”

Ez a beszélgetés 1914-ben zajlott le, egy kiképzési gyakorlaton.

„A Petinek vitája volt az egyik tanító nénivel – mondja Ágnes, a lányom. – A tanító néni lánynak nézte. Ő megmondta, hogy fiú. Erre a tanító néni veszekedni kezdett velem, hogy minek bodorítja a haját.”

„Mekkorát nevetne ezen a történeten az apád” – mondom a feleségemnek, akinek könnybe lábadt a szeme, amikor az „itt ügyetlenkedem ezzel a tejjel”-t elmeséltem neki.

Nézem a fiamat, aki mastersekkkel játszik és G. I. Joe-kat gyűjt. Nyolc évtizede apám játszott így játékaival, hét és fél évtizede apósomat, a fiatal önkéntest gorombította le egy főhadnagy göndör haja miatt.

„Jó volna tudni, mi lesz ebből a fiúból – mondogatta apósom halála előtt –, de én ezt már nem fogom meglátni.”

„Ha volna túlvilág – mondja Ági a nagypapa jót nevetne a Peti történetén.”

Nincs túlvilág. De a nagyapák mégis üzentek. Az egyik egy igével, a másik egy főhadnagy természetű tanító nénivel.

József Attila és a sör

Ezt a történetet érettségi elnökként „írtam”, noha akkor nem is gondoltam arra, hogy egyszer valóban le is írom.

Ügy kezdődött, hogy az egyik közepesre ítélt magyar írásbeli dolgozatban olyan igaz, okos, ám sajnos, nagyon gyerekesen fogalmazott mondatokat olvastam József Attiláról, hogy a helyszínre érve a nyitóértekezlet után tüstént a dolgozat írója után érdeklődtem.

– Gyenge tanuló – felelte a kolléga mentegetődzve –, de ezúttal megadtam neki a hármast.

Mit tehettem volna? Hallgattam és vártam.

A harmadik napon került a bizottság elé a számomra érdekes magyar dolgozat írója. Okos szemű, nyugtalan mozgású lány volt. S mintha a fátum is valamilyen tárca-elbeszélés érdekében dolgozott volna, József Attilát húzta ki a szóbelin, s az Ars poeticát kezdte elemezni.

S megint okos, igaz dolgokat mondott.

S megint nagyon gyerekesen fogalmazott.

Én érettségi elnökként néma vagyok, jegyzetelek, hogy a feleletek után emlékezzem is valamire, ha netán a jegyzáraskor vitára kerül sor. Ám ezúttal megszólaltam:

– Mi jut eszébe annál a szakasznál:

*Az idő lassan elszivárog,
nem lógok a mesék tején,
hörpintek valódi világot,
habzó éggel a tetején.*

– Sör – hangzott a lakonikus válasz.

– Miért sör, miért nem pezsgő?

– Mert József Attilának nem volt pénze pezsgőre.

A feleletet érettségi elnökként befejezettnek nyilvánítottam.

– Lehet hármast? – kérdezte az osztályzatok egyeztetésekor a kolléga.

– Szó sem lehet róla, legalább négyes – feleltem, megnyomva a legalább szót.

Hogy a kolléga ezek után mit gondolt rólam, nem tudom, de abban bizonyos vagyok, hogy József Attila az osztályzattal egyetértett volna. Ki tudja, talán meg sem állt volna az ötösig. „Hatalmas korsó sör a nyár, / habok rajta pufók fellegek.”

Karácsonyi vers

Karácsonytájt gyakran gondolok egykori gimnáziumi tanáromra. Legendás alak volt Boros Ferenc, magyar-olasz szakos tanár, széles karimájú kalapjával és rendhagyó szokásaival, például azzal, hogy a gimnázium diákjait minden megkülönböztetés nélkül „bubuskák”-nak szólította. Tudtuk róla, hogy jól ismerte Krúdyt, együtt dolgozott Móriczcal, József Attilával is találkozott. Nem tőle tudtuk, ő nem tartozott az irodalomtörténeti fontosságuk tudatában nyilatkozó „hajdani barátok” népes seregébe, ám az egymást váltó diáknemzedékek filológus kedve megőrizte, a valóságot legendává növesztve, Boros Ferenc író- és költőbarátainak névsorát.

Harmincnégy év óta volt már tanár, amikor engem tanított. Sajátos magyarórái voltak, bejött az osztályba, és beszélni kezdett azoknak, akik odafigyeltek rá. Ilyeneket mondott: „Tóth Mari levetkőzik, de meglátja, hogy a macska nézi. Mit gondoltok, bubuskák, ki az a macska? Az a macska Mikszáth!” Vagy: „Vigyázz, vigyázz, mert megőrült a sátán. Miért örült meg a sátán? Mert az aratóknak kenyér s uborka az ebédjük máma.” Az egyik tankönyv az egyhangúság példajaként Petőfi ismert sorát idézte: „Mely nyelv merne versenyezni véled?” Az öreg hümmögött, aztán csak ennyit

mondott: „Elképedni e-vel kell, nem?” Emlékszem egyik osztálytársam nem túl értelmes ábrázatára is, amint maga elé meredt: „Az a macska Mikszáth? Ūristen, hogy fogok én ebből érettségizni?”

Elsőéves spanyol-magyar szakos egyetemi hallgatóként találkoztam vele utoljára a középiskola elvégzése után. García Lorcáról beszéltem neki, nagyképűen és magabiztosan, amikor váratlanul megszólalt spanyolul. A hatás megsemmisítő volt, én ugyanis még csak a létigék helytelen használatánál tartottam nyelvi tanulmányaimban.

Azt is tudtuk, hogy valamikor költő volt, író, műfordító. Első irodalmi dolgozatai az Élet című szépirodalmi lapban láttak napvilágot, amelynek később segédszerkesztője lett, itt jelent meg *A százesztendős kalendárium* című regénye. 1924-ben hosszabb időre Olaszországba utazott. Ekkor jelent meg önálló verseskötete is *Napkeltekor* címmel.

A *Napkeltekor* megtalálható a Széchényi Könyvtárban. Míves, apolitikus és gyengécske verseket vártam. Boros tanár úr ismét meglepetéssel szolgált. Kócos, darabos, megrendítő verseket olvashattam az 1924-es kötetben arról, hogy „már a fehér halálban vagyunk ébren”, mert „hazát s népet megölnek a melldöngető, bitang kis pipogyák”, miközben a költő „kigyóbarlangban csupa viperára hág”, és „komor kőműveseket lát a megcsúfolt városok falain”.

Ideírom Ének ig 20-ból című versének egyik szakaszát:

*Szegény hazám, jajoknak és sebeknek
dús országa, torzsalkodásba sorvadt
föld, tanyája rókáknak, ordasoknak,
híveid, ím, jajgatva emlegetnek.*

Egy önképzőköri füzetet is találok, 1947-ben adták ki tanári működése negyedszázados jubileumára. Újabb meglepetés, volt egy kéziratos, nagy tanulmánya is: *Úttörők és utánzók pőre Reviczkytől Adyig*.

És itt kell elmondanom, hogy miért gondolok rá karácsonytájt. Tőle hallottam először a magyar költészet legkeserűbb karácsonyi versét, Reviczky Gyula *Ma született a Messiás!*-át. „Reviczky sokat éhezett, bubuskák – mondta –, volt úgy, hogy két napon át csak néhány almát evett.” Azután felolvasta a verset. Máig az ő előadásában hallom:

*És künn bolyongok, nincs családom.
Fásultan, unva életem,
A templomból ma is kivágyom;
Az álorcást nem nézhetem.*

„Szegény Reviczky – tette hozzá –, y-nal írta a nevét, pedig nem is volt törvényes fia Reviczky Kálmán úrnak; egy szlovák parasztlány fia volt, azért bizonytalankodott annyit haláláig.” Többet nem is magyarázott.

Most karácsony van, és sok kivert szegény bolyong az utcákon: „Farizeusnak áll az élet; / Szegényé jászol, Betlehem.” Hallom Reviczky versét, Boros tanár úr hangját: ők énvelem értenek egyet, nem a farizeusokkal.

Szerelem

Józsi bácsiban volt valami rendkívül mulatságos, már a megjelenésében is, kunkori orrában, kurjantó köszöntésében.

Nem őt ismertem meg először, hanem Gráciát, a kubai énekesnőt, aki az ötvenes évek végén Budapesten járt, megismerkedtek, és egymásba szerettek. Gracia nem tudott magyarul, Józsi bácsi nem tudott spanyolul. Operaáriákat énekeltek együtt szerelmes szenvedéllyel. Aztán Gracia hazautazott, és levelet küldött Pestre, Józsi bácsi pedig Havannába. Mindkét városban akadt fordító, aki a szerelmes leveleket magyarról spanyolra, spanyolról magyarra fordította. Idehaza a legutóbbi időben a feleségem, azóta ismerem Józsi bácsit.

Amikor először feljött hozzánk, éppen a fogaival bajlódott: „Képzeld, arany Bandikám, énekelek, és egyszerre megindul a felső fogsorom kifelé. Kapok oda a kezemmel, gyömöszölöm vissza, de az csak jön kifelé. A kórusvezető (akkor még *Munkás örkórus* volt a kórus neve, ott énekelte Józsi bácsi) dühösen néz rám, miért nem énekelek. Hát hogyan énekeljek ilyen fogakkal?”

Egy másik története is eszembe jut, ez az ötvenes évekből való: „Begyűjtési biztos voltam, és megbíztak a kuláklisra vett személyek ellenőrzésével. Beállít hozzám egy feketeruhás öregasszony, hogy vegyem le a kuláklisról, ő nem kulák. És tegezett! – Ki maga? – kérdezem. – Hát nem ismered meg, Józsikám? Én vettem ki az anyád hasából, Rozi vagyok, a bábaasszony.

Rámeredek, ő hozott a világra, és most én vegyem le a kuláklisról. Ráadásul valóban nem volt kulák. Le is vettem, összeveszttem miatta a párttitkárral meg a felsőbbbséggel.”

Daliás ember lehetett az ötvenes évek végén Józsi bácsi, és igen szép asszony Gracia. De a Margitszigeten, ahol összeölelkezve sétálgattak, két kubai fiatalember követte őket húsz méternyire, éber szemekkel, és amikor Józsi bácsi kikerült Havannába, az ottani tolmács csak a szomszédasszonynak tudta átadni szerelmes üzenetét, az pedig nem Gráciának, hanem a férjének továbbította. „Hagyja békén ezt a szegény asszonyt – mondta a tolmács Józsi bácsinak, aki akkor még nem volt bácsi –, mert még agyonverik maga miatt.”

Így telt el a havannai két hét, a végén nem is találkozhattak. És írták tovább a leveleket, Pestről Havannába, Havannából Pestre, a szép, szenvedélyes, szerelmes leveleket.

Józsi bácsi levelei engem apáméira emlékeztettek. „Tudatom veled, édes Gráciám”, így kezdődtek a levelek, és azzal folytatódtak, hogy mit mondott neki az orvos, milyen ételleket evett mostanában, hol jártak a kórossal, amelynek már új neve lett azóta, és forradalmi dalok helyett zsoltárokat énekeltek a templomokban. Gracia hol postán küldte a levelet, hol egy-egy idelátogatóval, egyszer egy finom, meleg zoknit is küldött, de az utóbbi években kevesebben jöttek onnan ide, nemigen tudott többé ajándékokat küldeni Józsi bácsinak.

Sok minden átalakult a világban, csak a szerelem nem. Mert igaz szerelem volt ez, perzselő szenvedélyű. A legszebb pillanatának tanúja lehettem. Erről akarok még írni.

Kubában voltunk, családotul, és végre megismertük Gráciát, Józsi bácsi szerelmét. Józsi bácsit akkor még nem ismertem, csak a leveleit.

Gracia elvitt minket egy *finca*-ra, vidéki rokonaihoz. Hatalmas ebéddel vártak, húslevessel, csirkével, *congríval*, tejpudinggal. A gyerekek virágot szedtek a kertben, megcsodálták az óriási trópusi harangvirágot, aztán felültek a lóra, amely a szomszéd kisfiú irányításával engedelmesen és óvatosan elballagott velük.

Gyönyörű táj volt a *finca* körül, apró dombokkal, pálmafákkal, óriáskaktuszokkal, mangófákkal, még a kivételesen szép kubai tájak közt is ritkán láttam hozzá hasonlót.

– Valószínűtlenül szép – mondtam. A feleségemnek hallgatott. Neki volt igaza, van szépség, amelyet nem szabad kommentálni.

Megálltunk az egyik dombon. A mamoncillo-bokron a világ legkisebb és legszebb madara üldögélt, a *zunzún*. Már megint majdnem azt mondtam, hogy mindez valószínűtlenül szép, de szerencsére idejében észbekaptam, nem zavartam meg a csöndet. A gyerekek lefelé szaladtak a domboldalon, mint két boldog kiskutya. Fölöttünk Kuba vakító napja.

És akkor az énekesnő belekiabálta a trópusi tájba: – Egyvalaki hiányzik! És egy nevet kiabált: – Jozef, így jegyezte meg, németesen. A kiáltás ott szállt a pálmafák között, és a ragyogó kubai színek még ragyogóbbak lettek tőle. A kék még kékebb, a zöld még zöldebb. Nem hallottam szebb szerelmi vallomást soha életemben. A tájnak kiabálta, a pálmafáknak, a mamoncillo-bokron üldögélő *zumzún*nak, a valószínűtlenül kék égnek: – Egyvalaki hiányzik! Jozef!

Józsi bácsi Pesten ezúttal is a fogaival bajlódott, megint éppen új műfogsort csináltatott magának. Sörözött a barátokkal, és kétségbeesve hallgatta a híreket, melyik politikus mikor fogja őt elárulni. Álmában rémalakok jelentek meg, vicsorgó vámpírfogakkal, olyanok voltak, mintha a két év előtti plakátokról léptek volna le.

De Kubában ragyogott a trópusi nap, és a pálmafák közt messzire szállt Gracia kiáltása: – Egyvalaki hiányzik! Jozef!

A kirúgott osztályvezető

A kirúgott osztályvezető történetesen a bátyám, de nem tőle tudom, hogy kirúgták. Apám halála óta nem találkoztam vele. A rabbi a temetőben sejtett valamit, nekem kezet nyújtott, de neki nem. Ott állt pörge kalapjában mellettem, ahol a férfiaknak állni illik a ravatalozóban, és én arra gondoltam, hogy néhány hete még gyilkosnak neveztem, az elhunyt gyilkosának, akinek utolsó éveit ő, felesége és lányai keserves kínlódássá tették. Akkor határoztam el végleg, hogy nekünk ezentúl semmi közünk sem lesz egymáshoz.

Alig jut eszembe, hogy él Pesten egy bátyám. Többnyire olyankor, amikor egy-egy szóhangsúlyomban az ő szóhangsúlyára ismerek. De ez is ritkán fordul elő, most, írás közben például idézni szeretném egyik jellegzetes szavát, és egyszerűen nem tudom idézni, elfelejtettem.

Emlékszem viszont egy jelenetre a gyerekkorból: gombfocizunk a hatalmas ebédlőasztalon, aztán valamin összeveszünk. „Megöllek!” – üvöltöm, és rohanok utána, ő menekül, megáll, toppant, aztán megint menekül, becsapja előttem az üvegajtót. Belevágok ököllel az üvegbe, vérzik a csuklóm. A vágás helyét évekig őriztem.

Ha mindenképp fel akarom idézni, egy félszeg, zavart arcot látok. Ez volt az otthoni arca. „Ne csámcsogj!” – mondta neki a tizennégy éves lánya, és ő zavartan becsukta a száját, aztán óvatosan evett tovább. Félt a feleségétől, félt a lányaitól.

De volt egy másik arca is. Ezt az arcát nem ismertem, ez a hivatali arca volt. A hivatalban még a hangja is más volt. Amikor telefonáltam neki, határozott, energikus hang jelentkezett a telefonban, és csak amikor megmondtam, hogy ki vagyok, váltott át az otthoni, zavart, bocsánatkérő hangra.

Legfőbb vágya az volt, hogy osztályvezető legyen. Évekig osztályvezető-helyettes volt. Fontolgatta, hogy belépjen-e a pártba, vagy sem, hátha ez hiányzik az

osztályvezetőséghez. Nem tudom, hogy végül belépett-e, de azt tudom, hogy 1987-ben osztályvezető lett.

A hivatalban tartottak tőle, s erre büszke volt. Egyszer elmesélte, hogy osztályértekezletet hívott össze az egyik fiatal üzletkötő ügyében. Így mondta: „ügyében”. Az ügy pedig az volt, nyilvánosan megbeszélték, hogy a fiatal üzletkötő szűz, és ezért nem biztos a fellépése, bizonytalankodásaival pedig az osztály sikeres működését akadályozza. Nem tudom, milyen megoldást javasoltak, és azt sem tudom, hogy az osztály nőtagjai készek voltak-e osztályvezetői kérésre a probléma megoldására.

– András, tudja, hogy a Pétert kirúgták? – kérdezi a szomszédasszony.

– Milyen Pétert? – mondom szórakozottan.

– Fiát a bátyját. Egy ismerősömtől hallottam, aki ott dolgozik. Osztályvezető volt azelőtt, hát most kirúgták.

Nem hallottam. A rendszerváltás végzett a másik arccal és a másik hanggal. A több évtizedes kitartó munkával, amellyel osztályidegenből megbízható elvtárssá küzdötte fel magát. A vacsorákkal, amelyeket a vállalatvezetőnek adott. A szolgálatkész válaszokkal. Az angol nyelvvizsgával. A német nyelvvizsgával, amelyre apámmal készült fel. A spanyol nyelvvizsgával, amelyre velem. Pocsékba ment a nagy igyekezet, és maradt a másik arc és a másik hang. Vajon mit csinál most, amikor odahaza a konyhában valamelyik lánya azt mondja neki: „Ne csámcsogj!”? Nyilván engedelmesen becsukja a száját, és talán ki sem nyitja többé, inkább abbahagyja az evést.

Az ausztriai fánk

„Valami jót Ausztriától!” – hirdeti a fánkáros reklámszövege. Veszek egy húszforintos csokis fánkot, beleharapok, és a tésztája azonnal a szájpadrólomhoz tapad. „A fene ezekbe a fránya Habsburgokba, mégiscsak Petőfinek volt igaza” – gondolom, mialatt a szájpadrólomhoz tapadt fánkot birizgálom a nyelvemmel.

Délután találkozom egyik ismerősömmel. Ismerősöm történelemtanár. Felháborodva meséli, a diákjai kijelentették, hogy Rákóczi részéről beteg ötlet volt (a jelző így hangzott el a történelemórán) belekezdeni a szabadságharcba. Még valami tavalyi miniszteri nyilatkozatot is emlegettek, hogy igenis nekik van igazuk, így is lehet ezt a kérdést szemlélni.

– Vén koromra nem leszek labanc! – mondta ismerősöm dühösen és mutatóujjával tanárosan hadonászva.

A kertben mesélem feleségemnek, hogyan vélekedtek Rákócziról ismerősöm diákjai.

– Nem labancok, hanem loboncok – mondja a szomszéd nyolcéves kislánya, aki a biciklijét szereli mellettünk. – Azokat a fiúkat hívják így, akik loboncban hordják a hajukat. A kurucokról pedig ne tessék semmit se magyarázni, engem nem érdekelnek a nők – azzal dúdolni kezdi kedvenc karácsonyi énekét:

*Hull a pelyhes dinamit,
felrobbantjuk a sulit,
minden gyerek várva várja,*

hogyan robbanjon iskolája.

Kezd a dolog aggasztó méreteket öltetni. El is határozom, többé nem veszek ausztriai fánkot. *Ugocsa non coronat.*

Fűit

Huszonöt éves voltam, amikor egyévi spanyol tanárkodás után állami ösztöndíjjal Kubába küldtek. Kuba maga volt a szerelem, és korántsem csak politikai értelemben.

Az utcán néger, fehér, mulatt lányok, szépek és nyugtalanítóak. Még nem volt nővel dolgom, az ügyetlen kamaszszerelmek csókjait ismertem csak.

Akkor találkoztam Katyval. Máig sem tudom, hogy miért nevezte magát Katynak, hiszen valódi neve Elena volt, mint ahogyan azt sem tudom, hogy miért vallotta magát mexikóinak. Csak a férje volt mexikói, akitől elvált, és két gyerekével visszatért Kubába, ahol született. Nem volt szép, arca a gyerekkori himlő kiütéseinek nyomait viselte. Gyors mozgású volt és fürgé észjárású, nagyokat tudott nevetni, és rettentő szomorúsággal nézett. Ez a szomorú szempillantás volt talán a legjellemzőbb vonása. Fia is örökölte, felnőttkori fényképéről az ő szomorú szeme nézett rám, amikor jó tizenöt év múlva Katy elém tette fia fényképét. Átutazóban voltam Caracas felé, s ott szálltam meg egy-két napra, Katy vedadói lakásában, néhány háznyira a Kubai írószövetség épületétől.

– Ügy éreztem magam ezzel az arccal tizenhat évesen, mint a csúnya kiskacsa. Azt hittem, hogy nem lesz olyan férfi, aki majd velem akar lefeküdni.

Erre kettőnk között tizenöt év után sem került sor. Bizonyára akkor szakított velem véglegesen. Talán azt várta, hogy a nála töltött néhány nap alatt megteszem azt, amit nem tettem meg huszonöt évesen, amikor igazán szerettem. De hát jóval lassúbb és ügyetlenebb vagyok annál, hogy egy-két napra szerelmeskedni kezdjek valakivel, és ezt tulajdonképpen neki is tudnia kellett volna. Így hát csak beszélgettünk abban a lerobbant vedadói lakásban, ahol az egykori jómód nyomait néhány híres kubai festmény őrizte, régi könyvek, lexikonok sejtették.

– Ez maga a Macondo – mondta –, itt nem lehet élni.

Nem szerettem, amikor így beszélt, és az ilyen mondatokra nem is reagáltam. 1963-ban sohasem beszélt így, rajongott Fidelért, Cheért, és utálta Hruscsovot. „Tudod, hogy ki Hruscsov? – meséltem neki a pesti viccet. – Képzőművészeti kritikus a Mao-korban.” Hatalmasat nevetett, nevetését ma is hallom.

Chinónak, Kínainak becézte legjobb barátját, a milicista cipőkben járó Osvaldót, cs ennek a becenévnek a kitalálásában nemcsak a fiatalember kissé ferde szeme, hanem politikai nézetei is szerepet játszottak. Osvaldóval alig beszélgettem, de jól emlékszem egyik mondatára: „Ha valaki rosszat mond nekem a Szovjetunióról, vitatkozom vele, de ha valaki Kínát szidja, leszakítom a karját.” A különbségtevés sok mindent sejtetett.

1963 szilveszterét Katyval töltöttem. Együtt mentünk valahová, ahol megtetszett neki valaki, fogalmam sincs, kicsoda, ott láttam az illetőt először, és attól a pillanattól kezdve azt is elfelejtette, hogy a világon vagyok. Ilyen volt, érzelmei egyik pillanatról a másikra teljesen megváltoztak, és kész volt minden kapcsolatot megszakítani valakivel, ha szeszélye úgy kívánta. Bánatomban megittam egy üveg kubai rumot, és hazatántorogtam. Bátran megtehettem, Havanna veszélytelen volt, éjszaka milicisták és macskák őrizték a várost.

A sarki bárba tértem be. Ekkor már csak átlagos részeg voltam, mert a hazafelé tartó másfél órás tántorgás alatt részben megszabadultam a rum hatásától. A bárban egy

gusano szidta a forradalmárokat. Furcsa gusano lehetett, mert egyik monológja után Nicolás Guillén Sztálinról szóló versét kezdte szavalni, amelyben a kubai költő Changó és Ochún védelmét kéri Sztálinra, aki a XX. kongresszus után rá is szorult már a néger istenek védelmére.

Katy apját, Leandrót éppen csak láttam akkoriban, igazán jóba tizenöt év múlva lettünk. Spanyolországból tért haza, a rokonainál volt látogatóban. A század elején betett egy kis pénzt egy spanyol bankba, aztán nem törődött vele többet. Amikor Katy először járt Spanyolországban, egy levelet küldött vele rokonaihoz. „Nem értem ezt a Leandrót – mondta a rokon –, miért kér tőlem egy villanyborotvát? Hiszen milliomos!” Kiderült, hogy a kis bank óriásbank lett azóta, és Leandro pénze már fél évszázada kamatozik.

– Nem gondolsz arra, hogy visszatelepülsz Spanyolországba? – kérdeztem Leandrót.

– Nem. Én már nem vagyok spanyol, már a beszédem is más.

Ott ült a leomló vakolaté szobában, és örült, ha tudott joghurtot szerezni, ami már akkoriban is a hiánycikkek közé tartozott Havannában. A milliomos egy rongyos nadrágban sétált a Vedadadóban, órákig beszélgetett a szomszédokkal, és egy nálánál harminc évvel fiatalabb nővel randevúzott, akit aztán el is vett feleségül. Kubai volt testestül-lelkestül.

– Én nem tudok így élni – mondta Katy. – Órákig tart, amíg beérek a munkahelyemre, és mire hazaérek, már semmit sem tudok vásárolni.

Rossz volt tőle hallani ezt. Így élt Kubában mindenki, pedig akkor még volt Szovjetunió, és a kelet-európai országokat sem hívták ex-szocialista országoknak. A hiánygazdaság megszüntette az éhezést, a gyerekhalandóságot, az analfabetizmust, de nem tudott mindenből kellő mennyiségű terméket előállítani, hol a gyufa lett hiánycikk, hol a fogkrém.

– Nehogy azt hidd, hogy én az amerikaiakat várom ide – mondta Katy, és már sírt –, de én itt nem tudok élni.

Leandro éppen randevúra indult, rongyos nadrágját, amelyben a napot töltötte, szépen vasalt, fehér hosszú nadrágra cserélve. Délután meg is borotválkozott, a Madridból hozott villanyborotvával.

– Ő tud – mondta Katy, apjára nézve. – Én miért nem tudok?

Ezt az arcát látom azóta is. Tudom, hogy néhány éve Spanyolországba költözött. Megvan a címe, de nem írtam neki. Nincs miről írnom.

Leandrót nyolcvankilencben láttam Havannában, egy botra támaszkodott. Alig látott, egyik szemére megvakult.

– Katy elment – mondta, és aztán az ellátási nehézségekről kezdett beszélni. – Nekem semmi sem hiányzik, a szomszédok segítenek. A feleségem nem ér rá, ő korán megy munkába. De a szomszédok megvesznek mindent.

Volt egy lány, aki 1963-ban Katynak nevezte magát. Akit szerettem, és ügyetlenül csókolgattam huszonöt évesen. Most Spanyolországban él, de már nincsen. Nincsen, mert a Vedadóban, néhány háznyira a Kubai írószövetség épületétől, ahol apját mindennel ellátják a szomszédok, ő már nem létezik.

A megrongált Volkswagen

Már majdnem barátok voltunk. Együtt dolgoztunk Táncsics Mihály országgyűlési beszédeinek jegyzetanyagán, és nevetve fedeztük fel egymást a Széchényi Könyvtárban, zárás előtt egy negyed órával. Kiváló filológus volt, olyan, aki képes egy jegyzetért órákig keresgélni, ellenőrizni az adatokat, és aztán eldobni az egészet, mert egy részlet még bizonytalan. Aggályos gonddal fogalmazott, nehogy valamelyik mondatába pontatlan fordulat kerüljön. őt ne érje tévedésen senki.

Aztán eljött a pártállam lebontásának ideje. Politizálni kezdett, és hátat fordított a filológiának. Nem volt hajlandó velem dolgozni, hűvösen köszöntöttük egymást, másfél éven át ez a kimért köszönés maradt az egykori majdnem-barátságból.

Aztán ennek is vége lett. Egy betört orr miatt lett vége.

Majdnem-barátom tanár volt, ugyanott tanított, ahol én. Az év eleji nyitó-értekezleten megtudtam, hogy felmondott. Két diák összetörte az autóját, így hangzott el az értekezleten, erre berohant az iskolába, és felmondott.

Nem örültem a felmondásának. Ügy éreztem, hiányozni fog életemből a kimért köszönés. Valami nem tisztázódott, és már sohasem fog tisztázódni. Ez hiányérzettel töltött el.

Aztán megismertem a felmondás hiteles történetét. A két diák megivott a Joliot-Curie téren egy üveg vörösborot. A tanárukat emlegették, aki egy éven át megalázta őket. Egyiküket Nemes elvtársnak szólította egy teljes éven át. S akkor meglátták a tanár Volkswagenét. Letörték a visszapillantó tükröt, majd jelentkeztek a rendőrségen. „A megaláztatás miatt tettük” – vallották.

A rendőrségről kijövet volt kollégám ütni-verní kezdte őket. „Le-lebuktak, és nem védekeztek” – mondta az osztályfőnöknő, és mutatta, hogyan takarták el arcukat a diákok, mintha őt magát érték volna az ütések. A szeme könnyes volt. „Azt ismételték, hogy a megaláztatás miatt álltak bosszút.”

Ezzel vége is a történetnek. Nincs már mit megbeszélünk egymással.

Az utolsó látogatás

A költő szerette az apját, és mindent megtett, hogy legutolsó évei elviselhetőek legyenek. Most ott ült a kórházi ágy szélén. A kilencvenéves öregember meztelen felsőtesttel feküdt az ágyban, július volt, kánikula.

Az apa nem beszélt, csak a száját mozgatta, és a költő tudta, hogy szomjas. Felültette, kezébe adta a narancslével félig töltött poharat, az apa megfogta – még meg tudta fogni a poharat és lassan ivott.

Tudta, hogy apja nem szereti, ha nincs rajta a pizsama felső része, odahívta hát az ápolónőt, hogy ketten ráadják.

– Így egyszerűbb – mondta az ápolónő, és előlről húzta bele a pizsamába az apa karjait. A költő nem tudta, hogy mit jelent az, ha valakire így adják rá a pizsamát. Tudta, hogy apjának kevés ideje van hátra, de nem gondolta, hogy ezúttal már nem viszi haza a kórházból.

Az apa hátradőlt, lehunyta a szemét.

„Elalszik” – gondolta a költő, és arra gondolt, hogy ha még felér a Széchényi Könyvtárba, kimásolhat egy verset, ami hiányzik a leadandó antológiából. Az órájára nézett, fél hat volt. Ötkor érkezett a kórházba, és először is megborotválta apját a

villanyborotvával, mert az öregember gyűlölte, ha a képe borostás.

„Alszik” – gondolta a költő, föléhajolt, homlokon csókolta, és kisietett a kórteremből.

A kórház előtt éppen állt egy szabad taxi, beült, húsz perc múlva már a Széchényi Könyvtárban volt, ahol egy fél óra elteltével meg is kapta a kért folyóiratot, benne a hiányzó verssel.

– Nagyon gyenge – felelte otthon a felesége kérdésére –, de azért ivott egy kis narancslét, a poharat is ő tartotta.

Másnap reggel kilenckor csöngött a telefon.

– Hozzon be egy lepedőt! – kiabálta bele egy erélyes női hang.

– Mit? Miért? – értetlenkedett a költő.

– Hát az apjának, aki este fél kilenckor meghalt.

Ott állt, kezében a telefonkagylóval, amelyből már nem beszélt senki.

– Meghalt a nagypapa – mondta aztán hatéves kisfiának, aki éppen bejött a szobába, és mire a mondatot befejezte, sírni kezdett, könnyei csöpögtek. A kisfiú döbbenetesen nézte, még sohasem látta sírni az apját. Aztán erélyesen rászólt:

– Ne csöpögtess! Most elkezdted olvasni az újságot.

A költő abbahagyta a sírást, ügyetlenül állt, kezében az újsággal, amelyet a fia a kezébe nyomott. „Milyen bölcs ez a kisfiú” – gondolta, és aztán arra gondolt, hogy az apja volt ilyen, erélyes és praktikus, aki mindig tudta, hogy milyen helyzetben mit kell cselekedni. Az apja, aki tegnap este fél kilenckor meghalt, körülbelül éppen akkor, amikor ő a verset kezdte másolni a Széchényi Könyvtár folyóirattermében, megörülve, hogy végre teljes az anyag, semmi sem hiányzik a leadandó antológiából.

A Régiposta utcában

Az apósomnak ingüztele volt a Régiposta utcában. Nem illett az a bolt a Váci utcai butikok közé, nem volt villanybetűs cégtáblája, se modern kirakata.

Apósom se illett az újjgazdagok közé. Valamikor tanár akart lenni, aztán mégse lett tanár, csak a bolt bezárása után, nyolcvannégy évesen, amikor németet és olaszt kezdett tanítani. Az utóbbit az olasz hadifogságban sajátította el, tökéletesen. Óráira gondosan készült, két iskolai füzetbe jegyzetelt, átnézte a tanítandó anyagot, és nemegyszer konzultált velem a didaktikai módszerekről. „Ma egészen másképp tanítanak, mint az én időmben – mondta helyeslőleg –, mi remekül tudtuk a nyelvtant, de egy pohár vizet – és fölnevetett –, azt nem tudtunk kérni.”

De ingesként sem illett a környező butikok gazdái közé. Délelőttönként egyedül üldögélt a boltban és olvasott, a vevők többnyire délután érkeztek. Ezek már nem az ő régi vevői voltak, akikhez évtizedekkel azelőtt vonaton leutazott. Állatorvosok, vidéki ügyvédek voltak a hajdani vevők, akik régimódi ingeket vásároltak, és megbecsülték apósom szabadalmát, az ingnyakba dugható, műanyagból készült ingnyakgallér-tartót. Az újakat az ilyesmi már nem érdekelte, modern, kint hordható ingmellényeket rendeltek. Ezeket is megcsinálták a bedolgozók, de apósom láthatóan nem kedvelte az új divatot.

Egyszer délelőtt futottam be hozzá a boltba, ezúttal is csak egy pillanatra. Felnézett, és mintha egy megkezdett beszélgetést folytatott volna, azt mondta:

– Tudod, negyvennégy óta állandóan el akarom felejteni, hogy magyar vagyok. De nagyon nehezen megy.

Én megszoktam, hogy apám szenvedélyes magyar. A Görgey-Kossuth vita idején a történészeknél indulatosabban utasította el a Görgey-rehabilitációt, és szokásához híven többször is megismételte: „Görgey egy utolsó előtti gazember volt.” Hogy kit tartott utolsó gazembernek, arról nem nyilatkozott.

De apósom mondata is szíven ütött. Ő is a magyarságát védte, a zsidó boltos magyarságát, aki nem tudott Magyarországon élő izraelitává átalakulni még negyvennégy hatására sem.

Nemrég a régi bolt előtt mentem el. Ma butik áll a helyén, odaillő. A Régiposta utca átalakult, a Váci utca pedig már olyan, mintha nem is Budapest egyik utcája volna, svájci aranyóra üzlet, modern bank, mesés cikkeket mesés áron kínáló alagsori üzletkombinát van benne. De a Régiposta utca nekem már megmarad annak, ami volt, még ha nincs is már benne ingüzet, ahol egy öregember azon medítál egy olasz nyelvtant böngészgetve, hogy nem tud – pedig akar, erősen akar – nemmagyarrá lenni.

Azabache

Azt írja lányom barátnője Guanabóból, hogy Azabache valóságos fekete párduc lett, félni kell tőle.

Amikor fölszedtük, kicsi volt és éhes. Hamarosan nemcsak ételt, de nevet is kapott, még hozzá spanyol módra igen hosszú. Menino Espaguetei del Basurero de Guanabo. Feleségemnek évekkal ezelőtt volt Kubában egy fekete kiscicája. Akkoriban portugálul tanult, ezért nevezte el Meninának, ami gyereklányt jelent portugálul. De kiderült, hogy az új kiscica nem nőtény, így lett Menino, az Espaguetei nevet azután kapta, amikor rájöttünk, hogy imádja a spagettit. Majdnem Spagi lett a neve, de a gyerekek ragaszkodtak a szép, hosszú névhez. Az egyik guanabói szemétdomb környékén szedtük fel, innen a Basurero de Guanabo utónév. Csakhogy a szomszédnak nem tetszett a hosszú név, végül hát fekete köszénnek, Azabachénak hívtuk.

Milának elmondtam, hogy milyen Azabache. „Kicsi és sovány – mondtam neki –, és félnék. Őt nem kényeztetik, mint téged, és örül, ha jut neki a maradékból. Azabache Harmadik Világbeli macska, ő nem kap macskaeledelt, se almot.”

Mila rámnézett, aztán az ölembe kuporodott. Teljesen igaza van, ő nem tehet arról, hogy Európában született, és hogy én elkényeztettem. Mintha azt mondta volna, hogy ne politizáljak, amikor macskákról van szó. A macskák nem emberek, ők igenis hússal élnek, és nem kiabálnak olyasmit, mint a hajdani keletnémetek, hogy nemcsak hússal él az ember, nem is kerülnek hát olyan helyzetbe, mint azok, hogy aztán a nagy kiabálás végeztével se hús, se élet. „Macskákkal kellett volna nekikezdeni a szocializmusnak – mondom a feleségemnek –, akkor most nem állnánk ilyen kutyául.” A feleségem kritikus lélek, azt mondja, hogy döntsem el, macskáulról vagy kutyáulról van szó, úgyis kutyának nevelem Milát, a végén egy napon még ugatni kezd, és akkor régen rossz, mert a lakótársak kiteszik a szűrét, hiszen még a házi szabályzatba is belevették, hogy senki sem tarthat semmilyen állatot. „Azabachénak már biztosan kirakták a szűrét” – jegyzem meg, és azon merengek, hogy egy macskának nincs is szüre, csak szőre, az viszont sok, főleg ha vedlik.

Egyszóval macskaközpontú lett a világunk, mióta Mila velünk él. Különös szertartásaink vannak. Este például lekuporodik a hintaszék alá, és várja az egerét. Az

„egere” egy papírgalacsin, ezüstpapírból való, az óriás ezüstpapír labdáról tépem le, amelyet a gyerekek csináltak. Mila rohan az egere után, én becsukom az ajtót, és elkezdődik az éjszaka.

„Azért örülök, hogy Azabache szép, nagy kandúr lett” – mondom, és arra gondolok, hogy a Harmadik Világ még okozhat egykét kellemes meglepetést. Akárcsak Azabache, aki sovány, félénk kiscicából maradékon tengődve is óriás lett, félelmet keltő, ahogyan lányom kubai barátnője írja, valóságos fekete párduc.

Emlék

Ma meglátogatott Fayad Jamis, a költő és festőművész, első kubai barátom. Az iskolavécében látogatott meg. Felfeslett ugyanis a nadrágom, tút és cernát kértem Rózsikától, a takarítónőtől, és bevonultam a tanári vécébe, hogy összevarrjam a renitenskedő nadrágot.

Ekkor látogatott meg Fayad.

Szegeden vagyunk, megnéztük már az irodalmi múzeumot, halászlét is ettünk, és a hotelban várjuk az estét, amikor Fayadnak egy hirtelen mozdulattól fölfeslett a nadrágja. Szerencsére van nálam tű és cérna. Fayad varrni kezd, és a varrás valahogy egyre nagyobb lesz.

– Ez a Sierra Maestra – mondom, és egyszerre kapunk nevetőgörcsöt, pukkadozunk, mint két kölyök.

Aztán húsz év múlva emlegettük a nadrágvarrást Havannában, egy követségi fogadáson. Fel akartam írni Fayad új telefonszámát.

– Nincs nálad egy papírcetli?

– Papírcetli? – vont a szemöldökét Fayad. – Andrés, ezek más idők – és átnyújtotta névjegykártyáját.

– Emlékszel a szegedi nadrágvarrásra? – kérdeztem akkor.

Az egészen más időket Fayad nem érte meg, 1988-ban halt meg nyirokmirigyrákban. Utolsó találkozásunkkor Gorbacsov is szóba került, én szidtam, ő elnézően mosolygott:

– Talán megérti, hogy ezen a szigeten rebellis nép lakik, jó, de rebellis.

Mit mondana ma, az olajhiánnyal küzdő, rendkívüli időszakot élő szigeten?

Varrom a nadrágot, és Fayad kíváncsi tekintetét látom. A halál sem változtat azon, hogy tovább beszélgetünk, hiszen a távolság már azelőtt is képzelt beszélgetésekké alakította mondatainkat. Azt hiszem, ő ma is elnéző volna, lényegéhez tartozott ez a távolságtartó, mindenre messziről figyelő magatartás. Életében sokszor bosszankodtam emiatt, de most utólag jó érzés, hogy ő ilyen volt.

Mindenki úgy áll ellen a gonosz erőknek, ahogyan tud. Az egyik kiabál, a másik elnézően mosolyog, de mosolya ugyanazt mondja, amit a másik haragos szava: „Mi rebellisek vagyunk, és nem változunk meg.”

Közben befejezem a nadrágvarrást, visszaviszem a tút Rózsikának:

– Mégiscsak jobb, ha az ember nem fölfeslett nadrággal sétafikái egész nap – mondom, és megiszom egy újabb kávé.

– Ez már a negyedik ma, tanár úr – figyelmeztet Rózsika, és egy kis tejet is tölt

hozzá.

Folytatódik a nap, és tudom, hogy Fayad nem tágít ma mellőlem; vele fogok beszélgetni, amikor szórakozottan másra válaszolok, mint amit kérdeztek tőlem, vagy amikor egyszerűen leülök, és nem gondolok semmire sem. *Régmondott szavai élesen élnek*, ez már az ő napja.

Reggel

Klottgatyában, trikóban állok, körülöttem mindenkin sötét zakó, nyakkendő. Én mondom az ünnepi beszédet a diákok nevében a tanévzárón. Az igazgató az ismert akadémikus, a műsort barátom vezényli, rutinosan, ahogyan a televízióban szokta, ahonnan még nem rúgták ki. „Ne nyugtalankodj, a beszédig majd találsz egy inget” – mondja, de én igenis nyugtalankodom. Honnan a fenéből kerítek egy inget?

A beszédet terveztem, és állandóan az jár a fejemben, hogy a szocializmus szót nem ejthetem ki. Persze folyton ezt a szót akarom kimondani, vagy egy másik szóval helyettesíteni.

Verejtékezve ébredek.

– Ebből az álomból a klottgatyá és a trikó nem igaz, de az, hogy a szocializmus szót nem ejtheted ki, még megtörténhet veled – mondja lányom, Ági, aki érdeklődve hallgatja álmodat. Peti nem mond semmit, morcos, nem ízlett neki a reggeli kakaó.

Tegnap azt mondta nekem:

– Miért mondják, hogy a kommunisták gonoszak? Te nem vagy gonosz! – de azután nem akart többet hallani a dolgról.

A villamoson két férfi beszélget. Mintha egy mai tárca szereplői volnának, akik a korhangulat jelzése végett szálltak fel a villamosra, a munkanélküliségről beszélgetnek.

– Naponta úgy megyek be a munkahelyemre, hogy nem tudom, melyik pillanatban mondanak fel – magyarázza az egyik.

– Nem te vagy az egyetlen, akivel ez történik – feleli a másik.

Beérek az iskolába. Kedvem támad, hogy kávézás közben álmodat elmeséljem, de leteszek róla, némán hörpölöm a kávé. Áginak igaza volt, a szocializmus szót jobb nem kimondanom.

A velős pirítás

A velős pirítós nem ízlik igazán, pedig Margit néni remek húslevesben főzte ki a csontokat, a kenyeret is megpirítottuk hozzá, pirospaprika is van, mégsem ízlik igazán. Karcsi jár az eszemben, a hentes, aki nem hentes többé.

Mindenkihez volt egy jó szava, a hús mellé.

– Hány gyerek van? Kettő? Akkor két szép velőscsontot keresek! – mondta nekem, és a végösszeghez azt tette hozzá: – Ugye, olcsó voltam? – noha ő sem volt olcsó, a hús nála is ugyanúgy drágult, mint máshol.

– Ma adok húst utoljára – mondta egy hónapja –, eladták a boltot. Nyugdíjba

megyek.

A hentesbolt helyén előkelő vegyesbolt nyílt. Húst is árulnak benne, van borjúhús, szarvascomb, őzcomb, nylonba csomagolt, filézett tengeri halak, és velőscsont is. Vettem hármat a húslevesbe, ezekből ütögetjük ki most a velőt.

Karcsit azóta nem láttam. Eszem a pirítóst a velővel, és az jár a fejemben, hogy megint elvettek tőlem valamit. Nem a velőscsontot, azt megvettem, még többet is a szokásosnál, hanem a hozzá tartozó mondatot. „Hány gyerek van? Kettő? Akkor két szép velőscsontot keresek!”, és amilyen érzelmes hülye vagyok, elrontom emiatt a velős pirítós pompás ízét.

„Una luz enfermiza entrando en la sala”

Órát tartok az iskolában, amikor váratlanul spanyol vendégek érkeznek. A gyerekek megzavarodnak, és nem felelnek semmire sem. „Legalább gyújtsuk meg a villanyt” – mondom. A lelógó csillárból alig szüremlik ki valami fény.

„Una luz enfermiza entrando en la sala” – nem tudom, honnan került elő ez a verssor, de máris hangosan mondom. Az egyik spanyol megismétli, még hozzá azzal a tökéletes kasztíliai kiejtéssel, amely mindig felidegesít, mert még imitálni is képtelen vagyok, noha három évtizede már, hogy a spanyol nyelvet tanítom.

„Meg kell írni ezt az álmat – gondolom felriadva –, de kié ez a verssor: »Una luz enfermiza entrando en la sala«, talán Machadóé?”

Nem, nem Machadóé, és már fordítom is magyarra: „Beteges fény szüremlik a terembe”. Rutinos fordítás ez, dicsérem magam, nincs benne határozatlan névelő, az ige is érzékletesebb, de a spanyol eredeti mégis jobban tetszik, azt ismételve.

Idős barátomnak is spanyolul idézem, és hozzáteszem:

– Úgy látszik, én írtam spanyolul, álmomban.

Azután apámat emlegetem neki, aki öregkori feljegyzéseiben azt írta, hogy ha 1948-ban kiment volna Argentínába, ott biztosan milliomos lett volna, és akkor talán én latin-amerikai költő lennék. „De az sem lenne jobb, galádságok történnek ott is, halálbrigádok gyilkolják az írókat” – folytatom apám föl jegyzésének idézését.

– Hát, különítmények itt is alakulhatnak még – mondja idős barátom.

Az előszobában állunk, már felvettem a kabátomat.

– Hogy van az a verssor spanyolul?

– *Una luz enfermiza entrando en la sala* – felelem.

– Szép – mondja.

– Szép – bólintok, és megyek a tennivalóim után.

Alom

Az egykori tehetséges baloldali költő macskaalmot eszik, és azt mondja, hogy amíg az egész zsák almot meg nem ette, nem írhat verset.

A macskák nem eszik az almot, hanem beleszarnak, gondolom ébren, miért

ropogtatja ez ilyen önelégülten az almot? Igaz, nem macska. A macskák okosak, nem határozzák el, hogy nyávogás helyett, amihez értenek, egyik napról a másikra politikusok lesznek, amihez viszont nem értenek, és aztán nem dorombolni, hanem szűkölni próbálnak, de akkor már késő, mert szűkölni sem tudnak.

Vagy három éve találkoztam utoljára a macskaalom-ropogtató költővel. Egy epigrammát mondott el, Illyés ellen szólót, jó volt, és igaz. Vajon emlékszik-e még rá?

Én emlékszem, és nyilván ő is ezért jelent meg álmomban, ezért kértem tőle verset a folyóirat számára, de nem adott.

Csak ropogtatta dölyfösen a macskaalmot.

Patricio

Ma eszembe jutott Patricio. Spanyol karácsonyi dalokat tanítottam az iskolában, amikor eszembe jutott. Éppen azt magyaráztam, hogy ezeket az aranszázadban született dalokat az egyház eretnekségeknek nyilvánította, kitiltotta a templomokból.

– Miért? – csodálkozott az egyik kislány.

– Például a *papír* ige miatt – feleltem hiszen ugyanígy mondják spanyolul azt is, hogy elleni, kölykezni. „Szűz Mária megellette az örök Isten Fiát”, ilyen verssorok születtek az inkvizíció Spanyolországában – mondtam, és eszembe jutott Patricio.

Az ő mondását nem tanítottam meg. „La puta que les parió” – mondogatta, aminek magyar megfelelője: „a kurva anyjukat”. Ezért jutott eszembe a spanyol karácsonyi dal igéjéről.

Patricio 1973-ban először Buenos Airesba menekült családjával, onnan jöttek tovább, a halálbrigádoktól tartva, Európába.

Egy chilei szolidaritási esten találkoztunk. Én voltam a felkért előadó. A KISZ-titkár némileg zavartan fogadott:

– Ma Katalin-nap van, és együtt ünnepeljük a Katalinokat a chilei elvtársakkal. Arra kérem, hogy a Pinochet-rendszer elítéléséről szóló beszédébe illessze bele a Katalinok üdvözlését.

Mögötte egy, föltehetőleg nem Katalin nevezetű leányzó állt, egy hatalmas tortával, amelyen a következő csokoládéból készült felirat ékeskedett: „Éljen csile!”, így, magyar cs-vel, és kisbetűvel. Akkor hallottam Patriciótól először: „La puta que les parió...”

Aztán Patricio elutazott Kanadába, szívinfarktust kapott, kórházban kezelték, végül hazatért Chilébe.

Nem tudom, hogy fogom-e még látni valaha. Imádta a tangókat. Nem tudom, fogom-e még hallani, ahogyan tangót énekel. Azokra gondolok, akik miatt Patricio élete zátonyra futott. Sokféle ember akad köztük, még volt szovjet pártfőtitkár és amerikai elnök is.

Kijövök az iskolából. Fülemben cseng Patricio hangja, és a mondat, amelyet tanítványaimnak nem tanítottam meg: „La puta que les parió ...”

A két árnyék

A szomorúságról, amit mostanában érzek, Caracasra gondolok, és látom az idős, világhírű, mulatt történészprofesszor arcát. Az ő arcán láttam ugyanezt a szomorúságot.

„Minek foglalkozol Táncsiccsal, ez ma már nem érdekes” – mondta nemrég nekem Pesten valaki, aki barátomnak hitte magát. Nem feleltem, csak szomorú lettem, akár a történészprofesszor Caracasban.

Nem ismertem őt, csak könyveit. Nem állt szóba velem. „A költő beszélgesen a feleséggel, az is költő” – mondta, és odaültette mellém gyönyörű, nála vagy harminc évvel fiatalabb, valóban költőné feleségét. Nemcsak szép, de okos asszony is volt, neki köszönhetem, hogy megismertem az egyik legjelentősebb venezuelai költő verseit, de most nem erről akarok írni.

A szomorúságról szól ez az írás, arról a szomorúságról, amely az idős professzor arcán jelent meg, és amelyet olyan jól ismerek.

Rufino Blanco Fontanáról beszélt, a múlt században született és e század negyvenes éveikig élő venezuelai regényíróról, esszéistáról, politikusról. Azt magyarázta, hogy őhöz kell visszatérnie minden autentikusan gondolkodó venezuelai baloldalinak, amikor egy másik professzor (mert egyetemi kollégáinak adott estélyt) közbeszólt: „Eltúlzod a dolgot, Rufino ma már nem olyan érdekes.”

A professzor nem felelt. Milyen szomorú tud lenni egy mulatt arc! Attól kezdve egész este hallgatott.

Gyönyörű felesége egy túlzottan hosszú verset, a sajátját olvasta fel nekem, előre dőlve, úgy, hogy mellét is láthattam, s arra jobban odafigyeltem, mint a versre. Az asztal teli volt jobbnál jobb étkekkel, italokkal. Pincérek szorgoskodtak a lámpionokkal díszített kertben. De a vacsoravendégekre rávetült két árnyék, Rufino Blanco Fontané és Táncsicsé, és asztalunkhoz ült a szomorúság.

„Kísérteties...”

Olvasom F. S. tanulmányát, és az egyik idézet ellenőrzése végett Petőfit lapozgatom.

„... A világ nem tudta, hogy élünk, csak azt fogja tudni, hogy meghaltunk!

Szomorú, szomorú. És pedig Így lesz, ha a nemzet minél előbb föl nem serken, s ki nem ragadja kormánya és képviselői kezéből azon hatalmat, melyet nekik jóhiszemben átadott, s mellyel azok részint nem tudnak élni, részint rútul visszaélnek.”

Nem tudom megállni, felhívom a tanulmány szerzőjét, és Petőfi három mondatát beolvasom neki a telefonba. „Kísérteties ...” – feleli. Tovább nem is beszélgetünk.

K.-ról

A sörözőben azóta csak egyszer voltam. Jártam arrafelé, de a sörözőbe nem mentem be. K.-val szoktam ott találkozni, aki három évvel ezelőtt öngyilkos lett.

Pontosan tudta, mi következik. Amikor ezt a mondatot leírom, hallom a hangját, veszekszik, kiabál a sörözőben a nemlétező közönségnek, mialatt én idegesen pislogok körbe, ő pedig rám szól, hogy ne idegeskedjem, senkit sem érdekel itt az, amit ő kiabál Hitlerről és Gorbacsovról.

Hiányzik. Nemrég álmomban megjelent, és nagyon haragudott rám. Felriadtam, és

azon töprengtem, miért haragudhatott.

Írtam róla egy könyvet, de valójában nem tudtam őt ábrázolni. Ahhoz nem ismertem eléggé, és nagyon is különbözött tőlem. Benne nem volt megbocsátó hajlam, mint bennem. Ő nem akart életben maradni, mint mindenki más.

Megyek az utcán, és mondatait hallom, amelyeket senki sem tud úgy mondani, mint ő. Én sem tudom felidézni, mert belőle nem lehet irodalmi figurát csinálni, ahhoz túlzottan is ritka jelenség volt. Még a tárcaelbeszélés szabályainak sem engedelmeskedik.

Volt egy írása, amely elveszett. Arról szólt, hogyan fordultak szembe az ötvenes évek derekán a hazai írástudók a munkásosztály ügyével. Akkor túlzónak tartottam, nem értettem egyet némelyik név szerepeltetésével. Aztán kiderült, hogy ebben is igaza volt. Az Irodalomtörténeti Intézetben olvasta fel, hozzászólás formájában hangzott el egy vitán. A vitáról az intézet folyóirata is beszámol, és egy érthetetlen mondatban (törheti majd fejét az utókor) foglalják össze K. felszólalását.

Ülök a Széchényi Könyvtárban, és megint az ő hangját hallom. Nála érdekesebb ember nem volt az életemben. „Szeretsz még?” – kérdezte általában, amikor elváltunk. „Persze” – feleltem, és loholtam vásárolni.

Persze, mondanám, de nincs kinek. Ő pótolhatatlan.

A fák között

Először azt álmodta, hogy a szájában egy zsilettpenge van. Aztán fájt az ínye, az ajka. Az onkológián csúnyán néztek rá, és megszidták, hogy miért nem jött hamarabb. Kezeléseket írtak elő neki, de ő elhatározta, hogy nem jár a kezelésekre. „Minek kínozni magam, úgysem segít.”

Agglegény volt, szótlansága nem tűnt fel senkinek. Barátaival attól kezdve ritkán találkozott. Észrevette, hogy egyre kevésbé érdekli az, amiről körülötte beszélnek, hogy elmenekült a grúz elnök, hogy a volt szovjet pártfőtitkárnak amerikai egyetemi katedrát ajánlottak fel, hogy Petőfi szüleinek a csontjait kiássák-e, vagy nem ássák ki. „A földgolyó is rákos – gondolta csak önála ez a betegség tovább tart.”

Nem szeretett felébredni. Reggel megpróbált fogat mosni, de a fogmosás egyre fájdalmasabb tevékenységnek bizonyult. Később csak öblögetett. A húsevésről is leszokott. „Ez a betegség az ilyen nyugdíjasnak való, mint én vagyok – mondta magában fanyarul –, hamarosan úgyse tudnék húst vásárolni.”

Mind messzebről figyelte a világot. „Milyen szépek ezek a dércsípte fák!” – és megörült annak, hogy tud még örülni. „Ezek ugyanilyen szépek lesznek akkor is, ha én már nem leszek” – gondolta, és ez a gondolat örömmel töltötte el. Csak azt sajnálta, hogy az élet nem ebben a pillanatban ért véget. Az fájt, hogy kórházi ágyon kell meghalnia unatkozó ápolónők és közönyös idegenek közt. „Jobb lenne most, itt a fák között.” Megállt egy pillanatra. Egy kóbor kutya jött, megszagolta a lábát. Akkor azt mondta:

– Látod, te kutya, senkinek se tudom elmondani, hogy mennyire félek. Meg azt, hogy rossz az élet, de azért szeretem. Hát most neked elmondtam.

Köhögni kezdett. A kutya megcsóválta a farkát, és reménykedve felnézett rá. Így álltak egy pillanattig, aztán mindkettő továbbindult.

Kamaszkor

Már a hatodik gombfocimeccset játszották, és nagyon unták egymást, noha igen jó barátok voltak. Egyikük sovány volt, a másik inkább kövérek. A kövéreknek szép, vörös hajú nővére is odahaza volt, a díványon hasalt, könyvet olvasott.

– Játsszuk azt, hogy melyikünk tudja a másikat leszorítani a szőnyegről – mondta a kövérek.

Nekiveselkedtek. Persze a kövérek szorította le a soványt, egymásután háromszor is. A szép, vörös hajú nővér becsukta a könyvet, és érdeklődve nézte a két fiút.

Aztán felült az ágyon.

– Kiállsz velem? – kérdezte a soványt. Az zavartan bólintott. Mindig zavarba jött, ha egy lány megszólította. Barátja nővérével sem beszélt még, csak lopva nézegette. És most ott álltak a szőnyeg közepén! A kövérek azonnal felvállalta a bíró szerepét. A sovány belevörösödött az erőlködésbe, de érezte, hogy a szőnyeg sarka felé botladozik. – Egy lánytól kikapni, méghozzá pont az én nővéremtől! – nevetett a kövérek.

A szép, vörös hajú lány ott állt a szőnyegen, lihegve és diadalmasan.

– Hülyeség, inkább gombfocizzunk tovább – mondta a kövérek. A sovány remegve engedelmeskedett, de eleinte alig találta el a labdát. – Mi van veled? – kérdezte a kövérek. A nővér már a díványon hasalt, kinyitotta a könyvet, és rá sem nézett többé a szerencsétlen soványra, akivel egy perccel azelőtt olyan elszántan dulakodott.

A költő és a bankkisasszonyok

A költő azelőtt sohasem járt bankba. Amióta azonban verseskönyveit a kollégáival együtt létrehozott alapítvány adta ki – honorárium nélkül egyre gyakrabban járt bankba, mivel ő intézte az alapítvány pénzügyeit és levelezését. Az iratokat gondosan őrizte, a főkönyvet az adományokról és a nyomdaköltségekről pontosan vezette.

Utált bankba járni. A bankkisasszonyok (mert már így nevezték őket) vihorászva fogadták, ugyanis az alapítvány neve: Z-füzetek, mindig vihogásra készítette őket.

– És milyen könyvek ezek? – kérdezte az egyik fanyalogva.

– Verseskönyvek, tanulmányok, kisregények – felelte a költő.

– Amerikai is van köztük?

– Nem, csak magyarok, bár most kiadtunk egy újgörög író is – magyarázta a költő.

– Milygörögöt? – kérdezte a bankkisasszony, és rögtön hátat is fordított.

A költőt ügyefogyott és ostoba alaknak tartották, aki kicsi pénzeket tesz be és vesz ki, és sohasem emlékezik az alapítvány bankszámla számára, amit emiatt nekik kellett kikeresni egy dossziéból, amelyben az ilyen érdektelen alapítványok papírjait tartották. Ilyenkor fel kellett állniuk, és mutogatták formás lábukat, amelyet felső combig látni engedett a miniszoknya, de érezhetően még combjuk mutogatását is sajnálták a költőtől, akiről nem is tudták, hogy költő.

– Kik foglalkoztathatják ezt a fura embert? – kérdezte az egyik a költő távozása

után, de kérdésére nem is várt választ.

A költő közben sorba jelentette meg könyveit, és hozzászólt ahhoz, hogy sem az ő nevét, sem kollégáit nem ismerik a bankkisasszonyok. Sután kopogott az ajtón, és szerencsétlenül várt, mialatt a csekket a kicsi pénz betéteiéről vagy kivételéről kiállították a számára.

Aztán váratlanul meghalt. A neve gyászkeretben jelent meg néhány lapban, mert tulajdonképpen ismert költő volt. De a bankkisasszonyok nem figyeltek föl rá a gyászkeretben sem, pedig éveken át ugyanazt a nevet firkantották az utalványra, amikor a költő még előttük álldogált kifényesedett ujjú télikabátjában.

Félszegségem természetrajza

Nicolás Guillén miatt lettem spanyol szakos egyetemi hallgató. Nem tudtam egy szót sem spanyolul, amikor megvettem egy antikváriumban az első magyar Guillén-kötetet, a Keserű cukornádat, Gáspár Endre fordításában. A történelmet cseréltem fel a spanyol szakra. Az akkoriban megjelent magyar Lorca-kötet, és összeállító-fordítójának, András Lászlónak hatása is közrejátszott a dologban, de a fő indíték mégis a szón, a kubai népi táncdal volt. Nicolás Guillén verseinek ritmusa éppen úgy elragadott engem, mint Unamunótól kezdve sok mindenkit a század irodalmárai közül.

Többször beszéltem már erről, le is írtam nemegyszer, ám ezt az írást mégsem kezdhettem el másképp.

Három évtized óta tanítom Guillén verseit. Eddig egyszer sem fordult elő, hogy verseinek ne lett volna osztatlan sikere spanyolul és magyarul egyaránt tanítványaim között. De most előfordult.

Spanyol és latin-amerikai dalok előadására készültünk. A dalok közé egy Lorca- és egy Guillén-verset illesztettem. Mivel a diákelőadásra a magát parlamentáris demokráciának nevező időszakban került sor, gondosan ügyeltem arra, hogy politikum a versekben ne forduljon elő. Guilléntől a *Menteni én egy messzi úton* című szont választottam:

*Mentem én egy messzi úton,
 hogy a Halál jött felém.
 – Barátom! a Halál így szólt,
 ám mit se feleltem én,
 ám mit se feleltem én,
 ránéztem csak a Halálra,
 ám mit se feleltem én.*

*Liliomszál volt kezemben,
 hogy a Halál jött felém.
 Kért a Halál, adjam néki,
 ám mit se feleltem én,
 ám mit se feleltem én,
 ránéztem csak a Halálra,
 ám mit se feleltem én.*

Haj, Halál,

*szemem ha még rád talál,
elbeszélgetni megállók,
régi barátod;
kebleden fehér virágom,
régi barátod –
kezeden utolsó csókom,
régi barátod;
én megállók, rád mosolygok,
régi barátod.*

A verset előadó tizenhat éves kislány – kitűnő spanyolos – az előadás előtti napig elodázta a vers elmondását. Akkor kijelentette:

– Nekem mindegy. De ez egy hülye vers. Olyan kommunista vers.

Zavarba jöttem. Megpróbáltam elmagyarázni, hogy a latin-amerikai folklórban a halál szép, fiatal nőként jelenik meg, de őt láthatóan nem érdekelte a latin-amerikai folklór. Újra megismételte :

– Kommunista vers.

Tanári magyarázkodásomat abbahagytam. A bemutató másnap sikert aratott. A Guillén-versről többé nem beszéltünk. De azóta is eszembe jut a rövid párbeszéd, amikor az iskolában találkozunk, és nyugtalanító félszepség vesz erőt rajtam. Ez az érzés a gyerekkorból ismerős.

1944-et a Gömbös Gyula Árvaházban éltem át, hamis iratokkal. Mielőtt apám odavitt volna, odahaza kioktattak: „Legjobb, ha senkinek sem mondasz semmit, mert ha valami rosszat mondasz, abból nagy baj lehet.” Negyvenöt után másfél hónapig egy szót sem szóltam. Orvosok vizsgáltak, majd megállapították: „Semmi baja, egyszerűen nem akar beszélni.”

Aztán volt egy rövid időszak, amikor a gyerekkori szorongás mintha eltűnt volna. Pontosabban: nem tűnt el, csak visszahúzódott bennem.

És most újraélem a némaságot. A tanítványommal történt beszélgetést az iskolában senkinek sem mondom el. Jobb nem elmondani. A diszkriminált szót jobb ki nem ejteni. A hatéves kisfiú, aki nem akart beszélni, ott él az ötvenhárom éves tanárban, aki fegyelmezetten hallgat. Önmagával beszélget leginkább.

Ettől az érzéstől már sohasem fogok megszabadulni. Ha a Halállal találkozom, és ha szép, fiatal nőként jön felém, ügyetlenül fogom köszönteni, hiszen szép nők jelenlétében mindig ügyetlen vagyok. Nem hinném, hogy a kezemben liliom lesz, és kezet sem csókolok majd neki. De velem lesz a Guillén-vers, és annak a pillanatnak emléke, amikor ezt a gyönyörű szép szont egy tizenhat éves lány gyűlölködve „kommunista vers”-nek nevezte.

„Voltaképpen igaza volt – gondolom –, Guillénnek ez a verse is kommunista vers.” Az Öreg, mert Guillént később személyes találkozásaink hatására gyakran neveztem így, a Halálban is az életet üdvözölte, és nem jött zavarba, amikor egy messzi úton találkozott vele. Én zavarba jövök majd, és bocsánatot kérek tőle, de ez a különbség mit se számít. Kamaszszemmel nézek reá, vágyakozva. A nézése nem illik a keresztény kurzus világába, és bocsánatkérésem ellenére szélsőségesnek bélyegezhetnek miatta. Nem tudom, hogy a megvetőleg kiejtett szó a temetésemen elhangzik-e, vagy sem. Életemben ritkán ejtettem ki, de örültem, amikor megbélyegeztek vele. Nyugtalanító öröm volt ez, mert mindig velem maradt a hatéves kisfiú, aki jól tudta, hogy egyetlen okos dolgot tehet: nem nyitja ki a száját.

Temetés

Még tartozom neked azzal, hogy beszámoljak (szóban nem tehetem, de hát verba úgysis volánt) a temetésedről. Mindketten betegesen pontosak voltunk (bocsánat, én még vagyok), így történt, hogy háromnegyed órával hamarabb értem ki a Farkasrétibe. A neved nem volt kiírva a táblára, ahol a temetések rendjét hirdetik. Gondoltam, megveszem a vörös szegfűket. – Darabja negyven – mondta az asszony. Áadtam egy ötszázast. Az asszony elvette, kezembe nyomta a tíz szál szegfűt, és nem akart visszaadni. Álltam egy kicsit, és már éppen azon tűnődtem, hogy otthagynom a százast, amikor meggondolta magát, és megvetően, mint előbb a virágot, kezembe nyomta a visszajáró pénzt.

A neved még mindig nem volt kiírva. – Ravatalozás nélküli elhelyezés – mondta az egyik temetőszolga. – Menjen fel két megállót, ott a kisbejárat, balra a 49-es fülkesor.

– Még nincs itt senki, de van idő – mondta a kapus néni –, várjon. Vártam, kezemben a tíz szál szegfű. Egyszerre megjelent egy bajuszos férfi egy koszorúval. – Ide küldtek a virágüzletből, itt lesz az elhelyezés? – Fél kilenckor – felelte a kapus néni. – Én addig nem tudok várni – mondta a bajuszos dühösen, és rámförmedt. – Maga rokon? – Régi ismerős – feleltem. – Az mindegy – mondta egyre dühösebben, és letette mellém a koszorút, a szalagon *Művészeti Alap, Írod. Szak. Utolsó üdvözlettel*. Ott álltam a tíz szegfűvel és a koszorúval. Negyed kilenc múlt öt perccel. – Ott már valami mozgolódás van – biztatott a kapus néni. A temetőszolga volt, aki fél órával ezelőtt ideküldött. – Elnézést, hogy ideküldtük magát, adminisztrációs hiba, azért nem volt a név kiírva.

A sírok közt loholtunk vissza a főbejáráthoz. – Adminisztrációs hiba – ismételte a temetőszolga –, de már minden rendben van.

Ekkor felnevettél, úgy, ahogyan harminc évvel ezelőtt nevetni szoktál, amikor megismerkedtünk. Mi van rendben? Loholtam a temetőszolga után. – Ez a legrövidebb út – vigasztalt –, még van két perc. Végül az utolsó pillanatban odaértünk a ravatalozóba, a temetőszolga kezébe nyomtam a tíz szál szegfűt, letette a koszorúval együtt, *Művészeti Alap, Írod. Szak. Utolsó üdvözlettel*, az urnád elé.

Ettől kezdve minden rendben volt, beszéd, menet, elhelyezés. A fiad behozott az iskoláig, az idegenvezetési órát lerövidítettem, hogy leírhasam neked urnád elhelyezésének hiteles körülményeit, így történt, scripta manent.

Atlaszvásárlás

Lányom elvesztette iskolai történelmi atlaszát. Az Október 6. utcában árusítják az általános iskolai tankönyveket. Tanév vége közeledik, egy vevő sincs rajtam kívül az üzletben.

– Majd az újat vegye meg, amelyikben kiigazítják a határainkat – mondja az eladónő.

Ügy látszik, ő már tud valamit, amit én még nem tudok. Ismeri a NATO elképzeléseit a magyar kormány távlati terveinek elfogadásáról, sőt katonai támogatásáról. Idetelefontáltak Washingtonból, ide, az Október 6. utcába, és talán már

nyomják is az új térképeket.

Szerencsére eszembe jut, hogy mégis tévedés lesz a dologban. Az iskolai történelmi atlaszban a római birodalom térképe szerepel, a népvándorlásé, Magyarország Mátyás korában, miegymás.

Észrevételezem a dolgot. A római birodalmat talán még nem iktatták ki a történelemből. Netán még Mátyást sem. Vagy ki tudja?

– Na, keresek magának egyet a raktárból – mondja utálkozva az eladónő –, ha már nem tud várni.

Viszem haza a pártállam propagálta, idejétmúlt római birodalmat. Az eladónő lesújtó tekintettel néz utánam. 1992-öt írunk, az új történelem harmadik esztendeje ez.

Két lapkivágás

A Radnóti-kötetből kihull egy lapkivágás. A magányos tüntetőről szól, Norman Mayer hatvanhat éves floridai nyugdíjasról, akinek egyetlen „mániája” az utolsó tíz évben a nukleáris fegyverek betiltása volt. Ezúttal azzal fenyegette meg a kormányzatot, hogy felrobbantja a Washington-obeliszket, az amerikai főváros egyik legfontosabb emlékművét és építészeti, valamint idegenforgalmi látványosságát, ha nem ismertetheti követeléseit a sajtóval.

Sötétedéskor beszállt teherkocsijába s elindult, nyilvánvalóan abban a reményben: a robbanástól félő rendőrök megengedik, hogy faképnél hagyja őket. A mesterlövészek, akik egész nap arra a pillanatra vártak, hogy a teherkocsi eltávolodjék az emlékoszlop veszélyes közelségéből, sortüzet zúdítottak rá. A kocsi felborult, Norman Mayert holtan húzták ki az ülésről. A kocsiban, mint kiderült, semmiféle robbanóanyag nem volt.

A lapkivágást a „Pax alma veni ...” mellé tettem be, évekkkel ezelőtt. Radnóti arról írt ebben a kis glosszában, hogy az angyalföldi elmeógyógyintézet szomszédságában egy férfi fára mászott, és a magasból beszédet intézett a csoportosuló emberekhez. Felszólította őket, hogy parafadugóikat azonnal szolgáltatassák be neki, mert azokkal akarja betömni a világ összes fegyvereit. Aztán harsány hangon a békét éltette. A rendőr leszedte a fa tetejéről és bevitte a közeli tébolydába, ahol „megállapítást nyert”, hogy a szónok az intézet szökött „ápolta”.

Azt hiszem, Radnóti éppen úgy az újság mondatait másolta ki a glossza első felében, mint fél évszázad múlva én. S fél évszázad múlva én is borzongok és időnként óvatosan körülnézek, mint ő tette annak idején. Az angyalföldi elmebetegtől a washingtoni „mániákus”-ig ötvennégy év telt el. Amikor Radnóti a „Pax alma veni...”-t írta, két hónapos csecsemő voltam. Ma ötvennégy éves vagyok. S az utóbbi hónapokban leginkább töredékeket írok, cím nélkül. Ilyeneket:

*Polgárháborúk, menekültek.
Kínok közt kimúlik a század.
Kertünkben kövér varjak ülnek,
eledelükre, miránk várnak.*

Gorbacsov

Közvetlenül a Szovjetunió megszűnése előtt Gorbacsov azt nyilatkozta, hogy történjen bármi, élete nagy álma már teljesült. Ekkor írtam egy epigrammát. Megmutatom egyik ismerősömnek. „Én még várnék ezzel a verssel – feleli –, amíg valami újabb dolog ki nem derül róla.” „Minek kellene még kiderülnie?” – gondolom.

*Életem egyetlen nagy terve ma teljesülőben,
mit rejt még a jövő, egyre megy énnekem az.
Szovjet nincs már, és unió sincs, ezt cselekedtem.
Hruscsov híre-porát ködbe borítja nevem.*

A költő és a szerkesztő

A költő megírta a cikket, amelyet a tőzsdei lap szerkesztője a spanyol különszámba rendelt tőle. Régi ismerősök voltak. A szerkesztő azelőtt bátor hangú publicista volt. A költőt nagy reverenciával fogadta, azonnal kávéfőzetet a titkárnővel. A költő átadta szerény kivitelű füzetben kiadott versei dedikált példányát.

– Írsz még kritikákat? – kérdezte.

– Ha ilyesmiről írnék – felelte a szerkesztő akkor ez – és körbemutatott a faxokkal, számítógépekkel felszerelt szerkesztőségi szobára – nem volna. Akkor más életre kellene berendezkednem.

A költő bólintott. Egy csepp haragot sem érzett. Különben is a kávé kitűnő volt, élvezettel kortyolgatta.

Azután még fél óráig beszélgettek, de a beszélgetésnek már nem volt semmi jelentősége. A szerkesztő megmutatta a tőzsdei lap különböző nyelveken kiadott példányait.

– Még japán nyelvű is van – mondta hangjában érezhető büszkeséggel, ám a költő csekély érdeklődést mutatott a tőzsdei lap japán nyelvű példánya iránt.

– Ne félj, a lövészárokból azért együtt leszünk – mondta búcsúzóul a szerkesztő.

Kezet fogtak. A költő arra gondolt, hogy legfeljebb a koncentrációs táborban lesznek majd együtt, mialatt lefelé baktatott a lépcsőn, és a kávé kellemes ízét érezte szájában.

A sliffentyű

Apámmal megyek a gyászmenetben. A rabbi hét-nyolc méternyire kíséri a koporsót.

– Ez a rabbi egy nagy sliffentyű volt, mindig lopta a sárgarépát – mondja apám, szokása szerint jó hangosan.

A sárgarépát lopó rabbi a hang irányába fordul, meglátja apámat, elmosolyodik.

1943-ban találkoztak Szentendrén. „Kik voltak tiszték az első világháborúban?” – kérdezte a háromszáz beteg, illetve betegséget szimuláló munkaszolgálatostól egy továbbszolgáló cugszfürer. Kilépett egy hadnagy, egy főhadnagy, és apám, aki az első

világháborúban a zászlósságig vitte. „Maga mi volt?” – kérdezte a cugszfürer. „Százados!” – felelte apám habozás nélkül, és ő lett a munkaszolgálatos század vezetője. „Semmit sem csináltunk, csak rendet tartottunk, és puska nélkül gyakorlatoztunk. Volt ott egy alhadnagy, akit lcpénzeltünk, és attól kezdve azt tehattünk, amit akartunk. Így ment 1944. október 15-éig, a Horthy-proklamációig. Nagy volt az öröm. – Vége a háborúnak! – mondta a rabbi, aki mindig sárgarépát lopott. Nekem nem tetszett a dolog, összehívtam a századot parancshirdetésre, és azt mondtam: – Nézzék, emberek, én lelépek, és a legokosabb, ha maguk is ezt teszik.”

Ismertem a történetet a rabbival, a sárgarépával, de sohasem hittem, hogy feleségem nagymamáját éppen a sárgarépa-lopó rabbi fogja eltemetni.

– Parancsnokom! – üdvözli a rabbi apámat, kevés fogával mosolyogva. – Mit csinálsz most?

– Üzletkötő vagyok.

– Az nem jó, sokat kell caplatni.

– Hát a tied se jobb – feleli apám –, te meg a halottakat kísérgetheted.

A rabbi rábólint, így igaz, az övé se jobb. Együtt ballagunk a temetőkijárat felé. A rabbi ott megint egy harsány „parancsnokom!”-mal búcsúzik.

Apám utánanéz.

– Na, a végén még ez a sliffentyű fog engem is eltemetni.

Az árnyékká lett költő

– Melyik verse kezdődik induktív és melyik deduktív verskezddéssel? – kérdezte a költőt az irodalomtanárnő.

A költő lehajtotta a fejét. Fogalma sem volt arról, hogy mit kérdeznek tőle. „Megbukom magamból az érettségin” – gondolta kétségbeesetten.

Fölriadva még mindig azt hitte, hogy érettségre kell mennie. „A fene egye meg az utókort” – dűnnyögte magában, amikor bebaktatott az iskolába, mert nemcsak költő volt, hanem nyelvtanár is.

Szerette ezt a mondatot. Így mutatta be harmincegynéhány évvel ezelőtt egy pipás író, aki a tudószanatóriumban betegeskedett, betegtársának. „Ez az úr nemcsak költő, hanem tanár is – és még azt is hoztátette. – Előtte idegen nyelven sem követhetsz el hazaárulást.”

A költőnek úgy rémlett, hogy októberben lesz a pipás író halálának harmincadik évfordulója. „Meg kellene emlékezni róla a lapban” – gondolta, de rögtön az is eszébe jutott, hogy erre az októberi számban nem kerülhet sor, akkor lesz Amerika fölfedezésének ötszázéves évfordulója, és ebből az alkalomból különszámot jelentetnek meg. „Az ördög vigye Amerikát és a felfedezést” – gondolta lapszerkesztőhöz nem illő felelőtlenséggel.

Szeretett volna a pipás íróval beszélgetni. Az volt a legnagyobb baja, hogy az élők közt egyre kevesebb beszélgetőpartnere akadt. Az iskolában is szófukar embernek ismerték. Leginkább a takarítónőkkel beszélgetett, a kávézóban, amelyet az évek során egyre kisebb terembe költöztettek.

Leült kolléganője mellé, aki álmában megbuktatta irodalmából. A kolléganő rajongott József Attiláért, és gyűlölte a marxistákat. A költő nem beszélgetett vele, de

ebben nem volt semmi feltűnő, mert másokkal sem igen beszélgetett.

Megtartotta az óráit, vette a kalapját, és hazament. Megörült, hogy nem üres a levélszekrénye, de csak egy reklámcédula volt benne. „Kastély berendezésére nagyméretű csillárt, kastély jellegű bútorokat veszek!”

„Ki lehet az az idióta, aki egy ilyen házból kastély jellegű bútorokat akar vásárolni?” – gondolta fanyarul.

Leült, leírt egy verssort. Aztán a deduktív vagy induktív verskezdeésre gondolt, és félretolta a papírt. „Amikor verset ír az ember, / nem írni volna jó” – ezt értette, érezte minden idegszálával.

A konyhára, ahol a költő üldögélt, félhomály borult. Nem állt fel villanyt gyújtani. Odakint haragosan csaholt a puli pillanat, bent jóval ritkábban egy macska nyávogott, a költő pedig lassan árnyékká lett, és eltűnt.

Guanabo

Guanabo halászfalu, autóbusszal negyven percnyire Havannától. A busz többször is megáll, mialatt áthalad rajta. A központjában van egy toronyóra, de az órának nincs mutatója, nem működik.

András jól érezte itt magát. Guanabóban ez lett a neve: Andrés. A vezetéknévét senki sem jegyezte meg. Családjával jött ide, egy kelet-európai országból. A kubai folklórt tanulmányozta. Hetente háromszor bejárt Havannába, a Jósé Marti könyvtárba, ahol Fernando Ortiz műveit jegyzetelte, egy tanulmánykötetbe gyűjtött anyagot.

A halászfalu befogadta Andrást és családját. Ezt részben a gyerekeknek köszönhette, akik az első héttől kezdve együtt játszottak a helybeli gyerekekkel.

Most hétfő van, reggel tíz óra. Ma nem megy Havannába. Hétkor kenyérért ment a pékségbe. Csak jegyes kenyér volt, de szerencsére ott találta Sergiót, az öreg nyugdíjas buszsofőrt, a szomszédjukat, aki vett neki kenyeret a saját jegyére. Együtt mentek egy darabig. Sergio dolgozni jár egy közeli tanyára. Hatkor ér majd haza, Andrés kisfiát hívja, és a kezébe nyom három vagy négy mangót, ajándékba hozta. A felesége, Esperanza odahaza van. Behívja Andrást egy kávéra.

„Én hívó vagyok – magyarázza. – Ha idejönne Fidel Castro, és azt kérdezné: – Esperanza, be akarsz lépni a pártba? – azt felelném neki: – Én nem csaphatom be magát, Parancsnok. Jézus számomra fontosabb, mint a párt.”

A falon szentképek, kis olajfestmények Krisztus életéből vett jelenetekkel. Oldalt egy Jósé Martí-mellszobrocska, ilyen több házban is van, 1953-ban készült a köztársaság fél évszázados ünnepe alkalmából.

Andrés megissza a kávé, és eszébe jut, hogy a saját hazájában sohasem issza ilyen komótosan a kávé, csak felhörpinti, és rohan valahová. Elbúcsúzik a pergő beszédű Esperanzától, aki napernyőjével délelőtti sétájára indul.

Együtt lépnek ki a kertből, amikor rájuk köszön a másik szomszéd. Ő is nyugdíjas. Térképész volt. Számára a térképészet a legszentebb dolog a világon. Amikor a mellettük levő házba hazatért az ott lakó öregasszony Angolát megjárt katonafia, és ünneplésére hirtelen multság, igazi *fiesta* támadt, azt mondta neki: „Fiú, most már minden lehet belőled. Még térképész is!” Andrés ott álldogált, nézte a mulatozókat. Mintha az egyik legcsapnivalóbb szovjet festmény, *A levél a frontról* kelt volna életre. Aztán elszégyellte magát ezért a gondolatért. „Még én is milyen messzire vagyok

tőlük” – gondolta, és érezte, hogy ő itt csak átutazó.

A piacra indul. Nemrég kiabáltak, hogy van kókusz. A kókusz a néger istenek eledele a *santeria*-vallásban. A kókuszjósítás eszköze. Amikor Andrés odaér, már hosszú sor áll a piac bejáratánál. A piac európai szemmel nézve nyomorúságos. Négy-ötféle áru van, banán, citrom, narancs, néha paradicsom, zöldpaprika, *boniato*, *toronja*, esetleg malanga, jukka, kókusz. Nem egyszer mindez, hol ez, hol az hiányzik. De ami van, az olyan olcsó, hogy egyszerre több libra citromot, narancsot, főzőbanánt is vehet egykét pesóért. Andrés nem turkál szakavatottan a gyökérfélék közt, nem tanulta meg, hogy melyik malanga jó, és melyik silány. Kevesebbet vásárol, mint a helybeliek, akik nagy zsákokban viszik haza a főzőbanánt, *boniátót*, gyümölcsöt. Az eladónők ismerik látásból, de nem beszélgetnek vele.

Találkozik Nenával. Nena öregasszony. Sok öregasszony él a faluban, túléltek a férfiakat. Nena szervezte meg Guanabóban majdnem fél évszázaddal ezelőtt a kommunista pártsejtet. Latin-Amerikában abban az évben került először kommunista a kormányba. Nena tudja, hogy Andrés kommunista. Arról beszélgetnek, hogy a jövő kiszámíthatatlan. „Az ellenforradalom nemcsak Miami-ból érkezik, hanem Moszkvából is” – mondja Andrés. Nena nem lepődik meg, hallott ilyet szovjet barátaitól is. „A fa majd újra termést hoz – feleli. – A te gyerekeid folytatni fogják azt, amiért te meg én éltünk.”

Nenát nem lehet kétségbe ejteni. Andrés kisfiának születésnapjára hatalmas ananásztortát készít., Andrés óvatosan cipeli haza az ananásztortát, és reménykedik, hogy nem esik hasra vele. Életében még nem tartott a kezében ekkora tortát, majdnem akkora, mint a konyhaasztal lapja, amelyen odahaza, a hazájában a jegyzeteit szokta rendezgetni.

Este van, tizenegy óra. A gyerekek már lefeküdtek. Furcsa zaj hallatszik a szomszéd kertből. A nyugdíjas térképész és Sergio sírt ásnak a kert közepén. Egy zsák hever a gödör mellett. Benne Terry, a gyönyörű fekete kutya. Egy ismeretlen mérgezett húst adott neki. Andrés kislánya reggelenként azzal kezdte a napot, hogy Terryt hívta. A kutya a csengő gyerekhangra átszaladt a kerten, és mellső lábaival felkapaszkodott a kőmellvédre, amely a kerítés helyén áll. A fű megritkult azon a helyen, mert a kutya mindennap ugyanott futott, már fel éve.

Andrés meglátja a kislányát, pizsamában, elkerekiilt, kétségbeesett szemmel. Ott áll az ablakban, és nézi, hogyan temetik el Terryt, aki reggelenként odafutott hozzá, a kerten át. „Mi vár még ránk?” – gondolja Andrés, és úgy érzi, hogy Guanabóra ellenséges árnyak szállnak mind a négy égtáj felől.

A miniszter neve

A nyolcvanas évek legelején családotul Kubába utaztam. A repülőjegy már megvolt, de a feleségem útlevele, benne a gyerekek fotójával, nem jött meg. Péntek délelőttre ígérték, de nem jött meg. Hétfőre szólt a repülőjegy.

Felhívom az illetékes miniszter titkárságát. Hűvös titkárnoi hang jelentkezik: „A miniszter elvtárs már nincs benn.” És ekkor történik a megváltó csoda. Nem jut eszembe a miniszter neve, csak azt tudom, hogy valami József. „Azért mert a Józsi nincs benn, én nem várhatok.”

A telefonban döbönt csend. Aztán a titkárnoi hang nyugtalanul a nevemet és a címemet kéri. Megadom és megismétlem az előző mondatot. A nyugtalan titkárnoi

hang elnézést és türelmet kér.

Fél óra múlva minisztériumi futár hozza ki lakásunkra az útlevelet, és jó utazást kíván. Azután jelentkezik a nyugtalan titkárnői hang, és érdeklődik, hogy minden rendben van-e.

Minden rendben van. De hogy az ördögbe hívták a minisztert?

Úti jegyzet

Az El Escorial nevű camping spanyol portása üvöltöni kezd, amikor megérkeztetek, elege van a magyarokból, tegnap tizenegykor még futballoztak. „A spanyolok lopnak, mint a cigányok” – mondja a madridi magyar gondnok. A francia pincérnő lekurvázza a feleségedet, amikor nem privát strandvendég létére megpróbált besurrannia a *toilette*-ba. Az osztrák takarítónő megálljt parancsol, és csak azt engedi szarni menni, aki odakint hagyja a törülközőjét meg a fogkefáját. „Ide igyekszünk” – gondolod, és elegend van a gyönyörű Pireneusokból, a Pradóból, a Sagrada Familiából és a Királyi Palotából, ahol alig másfél évtizede Franco tábornok feküdt felravatalozva.

Barcelonában festők koldulnak az utcán. Tiziano Madonnáját másolják az utcaköre, és fölé írják: „A művészet a múzeumokban él. A művész az utcán hal meg.” Eszedbe jut az is, amit feleséged látott fél évvel ezelőtt Madridban a Modern Művészetek Múzeuma melletti ház falára pingálva, fekete festékkel: „A művészet zsidó. Pusztítsd el!”

„Ilyesmire nálunk is sor kerülhet” – morfondírozol magadban, és idős barátodra gondolsz, aki Nagy Lajos mondását szokta idézni: „Fel a fejjel, amíg van!” Aztán a kamasz zsenire emlékezel, aki az ellenforradalmi Európát úgy megutálta, hogy inkább elment fegyverkereskedőnek Afrikába. Nemrég láttál egy filmet, egy fiktív afrikai országról szolt, amelynek a szegényei megindultak Európa felé, munkát, kenyeret követelve. Megveszed a *Diario 16* legújabb számát. Egy spanyol jezsuita, a felszabadítás teológia híve, Jón Sobrino atya azt nyilatkozza benne, hogy Latin-Amerika szegényeinek szaga hívebben mutatja meg a világ állapotát, mint a sevillai Expo.

Nézegeted az andorrai kirakatokat, és közben kubai barátaidnak fogalmazol levelet magadban. „Van-e pizza Havannában?” – kérdezed tőlük, és megörülsz az egyik szerény kivitelezésű plakátnak, amelynek szerzője azt közli a világgal, hogy ő, személy szerint, támogatja Kubát és Kuba szocialista forradalmát. „A baloldal itt markánsabb, mint odahaza – folytatod a beszélgetést magaddal –, hiába, a Kádár-időszakban olyan sikerrel hadakoztak a baloldal ellen, hogy a pártállam lebontása után alig lehetett megtalálni.” „Nyugat-Európában legalább nem volt kétfrontos harc” – ezt már a feleségednek magyarázod, aki nem hajlandó elfelejteni azokat a kifejezéseket, amelyekkel a francia pincérnő gazdagította a nyelvtudását.

Aztán eltelik tizenegy nap, és hazaindulsz. „Rosszul érezni magamat otthon is tudom” – ez a végkövetkeztetésed, miközben reménytelenül próbálsz kinyújtani lábaidat a hazafelé igyekvő buszon.

Boldogság

„Milyen érdekes a világ” – mondja a televízióban az ismert színész, és hozzáteszi, hogy őt boldoggá teszi a világ sokszínűsége. Vannak koldusok, éhezők, munkátlanok, hol itt, hol ott robbannak ki háborúk, naponta szörnyűségeket közöl a sajtó; hát nem gyönyörűség most élni, amikor minden ennyire érdekes?

Mindezt nem ironikusan mondja, hanem komolyan. Ő nem koldul és nem éhezik, még csak munkátlan színész sem. Ő csak eljártassa a koldust és a munkanélkülit, és érdeklődve nézegeti gesztusaikat, ahogyan kéregetnek, testtartásukat, amikor a metróban összekuporodnak, vagy arckifejezésüket, amikor közönyösen megy el mellettük valaki. Igazán lenyűgöző, hogy az egész világ egy roppant színház lett, ahol őt naponta új, izgató hatások érik, vége a szürkeségnek, amikor mindenki evett, ivott, öltözködött és unatkozott.

A sors netán még kegyesebben bánik majd vele. Kirúgja például a színházból, leküldi a metróba koldulni, kiüríti frizsiderét, hogy gyerekeinek sem tud majd tízórait pakolni az iskolába, aztán kikapcsolja villanyát, télen a gázt, majd végül kilakoltatja, hogy megismerje a dantei bugyrok legérdekesebbikét is, ahol jégcsappá dermed a lélegzet, és vekkerként csikordul a gyomor.

„Milyen érdekes a világ” – gondolja majd akkor, és azt is hozzágondolja, hogy ő aztán igazán boldog lehet a világ sokszínűsége miatt. Hiszen a demokratikus változások nélkül nem lógna jégcsap a szájából és nem berregne vekkerként a bele, nem kuporogna a metróban, nem nyújtaná az arra járók felé rimánkodva a kezét, hanem rántott húst enne vasárnap, és unatkozna. „Igazán gyönyörűség az élet” – gondolja, mialatt szeme megmerevedik.

– Na, ezt is vihetjük – mondja az atommérnökből magát hullaszállítóvá átképzett közalkalmazott, aki a metrókban meghaltak elszállítását irányítja, és éppen úgy élvezi az életet, mint ők élvezték nemrég, akiket most elszállít.

Ronda história!

A történelemtanár az óráira mindig öt-hat könyvet cipelt magával. Különleges dokumentumrészleteket olvasott fel belőlük, és azokat szarkasztikus megjegyzésekkel kommentálta. Gunyoros ember volt, és a legfőbb kérdésben eretnek nézeteket vallott. Tanítványai rajongtak az óráiért, némelyik mondását diáknemzedékek ismételték.

– A história a fontos, nem a politika! – mondogatta volt nem is tudni már mióta, mert sohasem szerette a politikát, és tüntetően hallgatott, ha a kollégái politizáltak a jelenlétében.

– A politika miatt nem lehet történelmet tanítani! – háborgott még a feleségének is, akit viszont sem a história, sem a politika nem érdekelt, kizárólag a beföttek és lekvárok eltevésével foglalkozott szenvedélyesen.

– Tudod, mekkora ribillió lett abból, hogy Trockij nagy koponyának neveztem? – kérdezte a történelemtanár 1951-ben, a szemüvegét tisztogatva és természetesen nem várva semmilyen választ. Az asszony éppen szilvalekvárt főzött, kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy Trockijról az ura mit mondott.

– Márpedig én nem volgográdozok – mondta a történelemtanár 1962-ben –, az sztálingrádi csata volt, és pontum!

Az asszony letargikusan hallgatott. Már megszokta, hogy a férje nem kap soron

kívüli fizetésemelést, sem borítékot november 7-e és április 4-e alkalmából. Azt is megadóan tűrte, hogy a lakás minden falrészlete polcokkal és a polcokon történelmi könyvekkel lett teli, és hogy az ura íróasztalán két könyvtorony emelkedik a legújabb szerzeményekből.

Elszaladt három évtized. A polcokon összezsúfolódtak a könyvek. Az íróasztalon ott állt, mindig más szerzőktől, a két könyvtorony. A spájzban sorakoztak a befőttek és lekvárok. A konyharuhákban birsalmasajtok várták a telet. Az asszony végtelen türelemmel hallgatta férje mániákus morgolódását: „A politika teszi tönkre a históriát!”

Ám az egyik nap a történelemtanár némán ült le a konyhaszékre.

– Mi történt? – kérdezte rosszat sejtve az asszony.

– Nyugdíjaztak – felelte a történelemtanár lakonikusan.

– Csak így ukmukfukk? – kérdezte az asszony.

– Azt mondták, hogy Sztálint védelmezem – felelte a történelemtanár.

– Te Sztálint? – csodálkozott az asszony.

– Igen – bólintott a férje. – Szent Istvánt tanítottam ugyanis. Azt mondtam, hogy véres kezű zsarnok volt. Meg azt is, hogy önélküle magyarság se lenne. Erre kitalálták, hogy ez példázat, és hogy Sztálint védelmezem.

– Most mit fogsz csinálni? – kérdezte az asszony, és szánakozva nézte az urát a konyhaszéken –, hiszen te nem tudsz meglenni a história nélkül.

– Majd segítek neked lekvárt főzni – mondta a nyugdíjas történelemtanár. Az asszony tovább nézte az urát, aki megátalkodott arckifejezéssel ült a konyhaszéken. Eszébe jutott, mi mindent magyarázott neki, mialatt ő a dunsztosüvegeket rakosgatta, és végtelen szomorúságot érzett. Aztán a lakásban összezsúfolt történelmi könyvekre gondolt, meg a két könyvtoronyra, amely most is ott magasodott az ura íróasztalán. „Ronda história!” – mondta magában, anélkül, hogy szójátékot akart volna gyártani, hiszen igen egyszerű asszony volt, és voltaképpen csak a befőttek eltevésével foglalkozott szenvedélyesen.

A kyszéken

A nyugdíjas játékjavító már negyedik hónapja dolgozott a távirányítós autón. A kisfiú apjának, aki időnként felhívta telefonon, akkurátusan elmagyarázta, hogy melyik tranzistor működésének nyitjára kell még rájönnie, és mit hová kell bekötnie, hogy az autó előre-hátra mozgatható, jobbra-balra irányítható legyen.

A kisfiú apja a magyarázatokból semmit sem értett, és abban reménykedett, hogy a fia majd kiismeri magát a távirányítós autó rejtelmeiben.

Az autót egy utcai árusnál vette, karácsonyra. Sok ilyen árus volt akkoriban Budapesten, felbukkantak egy utcasarkon, homályos eredetű árujukkal, majd eltűntek. Az autó otthon nem működött, pedig kipróbálta, és az utcán még működött. Odahaza akkor is hátra ment, amikor a kisfiú előre küldte, és végül teljesen függetlenítette magát a távirányítótól.

– Kérem, elkészült a kocsi, primán mozgatható minden irányban – mondta a mester a telefonba –, ma akár el is jöhetnek érte.

Most ott álltak a műhelyé alakított hallban. Az üvegszekrényben játékvasutak, többnyire ugyanabból az NDK-gyártmányból valók, mint a kisfiúé odahaza.

– Tessék kipróbálni – mondta a nyugdíjas játékjavító, érezhető szakmai büszkeséggel a hangjában. A kisfiú meghúzta a távirányító-pisztoly ravaszát. A kocsi megremegett, egyet döccent hátrafelé, aztán megállt.

– Ez lehetetlen – mondta a mester –, hiszen hússzor is kipróbáltam. Még a feleségem is gratulált hozzá, de mindjárt megnézzük, kérem, itt hibának nem szabad maradnia – azzal bentről kis csavarhúzókat és egy papírdobozfedelelet hozott, abba rakosgatta a kiszedett csavarokat.

– Rejtett hiba – mondta végül, és a keze remegett –, elnézést kérek, a jövő hét végére tökéletes lesz.

Kiment az előszobába, és becipelt egy falemezre szerelt vasúti sánt. A sínek közt bakterházak voltak, irányító lámpák.

– Vedd le azt a piros mozdonyt – mondta a kisfiúnak, és bocsánatkérően nézett a kisfiú apjára –, hadd játsszon egy kicsit a gyerek.

Újra kiment az előszobába, és behozott egy kisszéket.

– Ez még az én gyerekkoromból való – magyarázta, azzal ráült, és lassan bekötötte a drótokat, a piros huzalban levőt a piros ponthoz, a zöld huzalban levőt a zöldhöz. A kisfiú apja eközben az óráját nézte. A kisfiút sem érdekelte a mozdony. A kocsit szerette volna hazavinni.

A mester kikísérte őket, aztán visszament a hallba. Rátette a sínre a vonatot, és beindította a trafót. De a vonat nem mozdult.

A nyugdíjas játékjavító tehetetlenül ült a kisszéken. Árnyak vették körül, az egyik mintha régen halott apjává lett volna. Ugyanebben az óbudai házban játszottak, csak akkor még nem volt hall, a nagy ebédlőben játszottak ők ketten a villanyvasúttal, amelyet kilencedik születésnapjára kapott. Aztán apját elvitték a frontra, többé nem jött vissza. Legélesebben a gyerekkori villanyvasútozás élt benne azóta emlékként, az volt a legjobb.

A hallban egyre sűrűbb lett a félhomály. – Ezzel a vonattal nem lehet játszani – mondta a nyugdíjas játékjavító a fölője hajoló ismerős árnyéknak, de az nem válaszolt. Csönd volt, életem túl és halálon innen.

Készült 500 példányban

**Ez a
138
példány**

**ISBN 963 400 934 4
ISSN 0866 – 4420**

Felelős kiadó a szerző

Felelős szerkesztő Tabák András

**920400 Tótfalusi Tannyomda, Budapest
Felelős vezető Nagy Lajos igazgató**

**Terjeszti a Könyvértékesítő Vállalat
Megvásárolható az V. Honvéd u. 5., V. Mérleg u. 6.,
VI. Andrásy út 16., VI. Andrásy út 45., VII. Rákóczi út 14-16.,
XIII. Váci út 19., XIII. Szent István krt. 26. szám alatti
könyvesboltokban**
